

УНИВЕРЗАЛНИ МЕРКИ НА ЗАШТИТА ОД ХИВ И ПОЧИТУВАЊЕ НА ПРАВАТА НА ЛУЃЕТО ШТО ЖИВЕАТ СО ХИВ – ОСНОВНИ ИНФОРМАЦИИ ЗА ЗДРАВСТВЕНИ РАБОТНИЦИ

Оваа брошура дава одговори на често поставуваните прашања на здравствените работници поврзани со ХИВ и СИДА, здравствената заштита и правата на лицата што живеат со ХИВ, како и професионалната заштита на здравствените работници при работата со пациенти кои имаат ХИВ-инфекција.

ХИВ И СИДА – ОСНОВНИ ПОИМИ

ХИВ е вирус што предизвикува **имунодефициенција** кај човекот. Тоа е вирус што го напаѓа човечкиот имунолошки систем. Од 1996 година за ХИВ постои делотворна **антиретровирусна терапија (АРТ)**, која успешно го држи вирусот под контрола. Благодарение на терапијата, лицата со ХИВ денес можат да живеат **здрав, долг и квалитетен живот**. Антиретровирусната терапија во Македонија е достапна од 2005 година.

Доколку не е третиран, ХИВ го предизвикува **синдромот на стекната имунодефициенција** (СИДА). Тоа е состојба на намалена способност на организмот да се

брани од разни микроорганизми кои предизвикуваат различни заболувања, обично познати како опортунистички инфекции. Ако некој пациент е ХИВ-позитивен, не значи дека тој/таа има и СИДА. Од друга страна, благодарение на терапијата, дури и пациент кому формално му е поставена дијагноза на СИДА, има одлични изгледи да биде во добра здравствена состојба и повторно да стане имунокомпетентен. Наместо строга поделба помеѓу „ХИВ-позитивен статус“ и „СИДА“ денес се смета за поточно да зборуваме за **различни стадиуми на ХИВ-инфекцијата**.

Погрешни, несоодветни или стигматизирачки изрази	Препорачани и нестигматизирачки изрази ⁷
ХИВ/СИДА	ХИВ и СИДА, или само ХИВ
„заболен од ХИВ“, „болен од СИДА“, „сидаш“	„лице што живее со ХИВ“, „лице со ХИВ-инфекција“, „лице во напреден стадиум на ХИВ-инфекција“
„заразен/-ена со ХИВ“	„инфициран/-а со ХИВ“

ШТО Е АНТИРЕТРОВИРУСНА ТЕРАПИЈА И ШТО ЗНАЧИ ТАА ЗА ЛИЦАТА СО ХИВ?

Антиретровирусната терапија ја спречува репликацијата на вирусот и го намалува неговото количество во кrvта до немерливи вредности. На тој начин, имунолошкиот систем на човекот има можност да се регенерира. Покрај тоа, т.н. **недетектабилно ниво на вирус во кrvта**, кое е цел на лекувањето со антиретровирусната терапија, значи дека драстично е намалена и можноста ХИВ да биде пренесен на друго лице по сексуален пат или преку контакт со инфицирана кrv. Денес е научно потврдено дека АРТ е делотворна и претставува еден од најефикасните начини на превенција бидејќи драстично ја намалува инфективноста на лицата со ХИВ. Затоа, обезбедувањето долгочрна континуирана достапност на квалитетни лекови за ХИВ е еден од најважните предуслови за успешно справување со епидемијата.

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ РИЗИЦИ ОД ХИВ КАЈ ЗДРАВСТВЕНите РАБОТНИЦИ И МЕРКИ НА ЗАШТИТА

Вашите работни активности подразбираат контакт со пациенти и/или работа со кrv, ткива или други телесни течности од пациенти во текот на давањето на здравствени услуги¹. Исто така, според Листата на професионални болести², при вашата работа постои **можност за повреда на работно место** со остри предмети. Сепак, во медицината, превенцијата подразбира превентивна здравствена заштита која ги опфаќа сите мерки и активности со цел превенција на болестите и повредите, наместо нивно лекување¹.

Вашите работодавачи во здравствениот сектор имаат законска обврска да ги преземат сите протоколарни мерки за заштита на здравјето и безбедноста на вработените. Овие мерки вклучуваат третирање и изолација на телесните течности како можни носители на инфективни агенси. Стандардните мерки за заштита се

однесуваат на сите пациенти, без разлика дали имаат сомнителна или потврдена инфекција, а особено при работа со крв, сите телесни течности, секрети и екскреции (освен потта), неинтактна кожа и мукоза¹.

Покрај крвта, вклучително и лимфата, останати телесни течности што можат да пренесат ХИВ се семената и претстемената течност кај мажот, како и вагиналниот секрет и мајчиното млеко кај жената. ХИВ не може да биде пренесен од ниту една од останатите телесни течности: плунка, солзи, пот, феџес и др.

Препорачани мерки за ваша заштита во професионални услови:

- миење на рацете со сапун и вода, пред и по преглед или интервенција;
- употреба на еден пар ракавици, а во случај при директен контакт со крв и другите телесни течности употреба на лични заштитни средства како маски, заштитни очила и мантили;

- употребба на игли за еднократна употреба и примена на практиките за безбедно аплицирање на инјекции;
- правилно ракување со контаминирани остри предмети, дезинфекција и стерилизација и правилна диспозиција на медицински отпад во соодветни контejнери.

Стандардната процедура за стерилизација и дезинфекција на инструменти контаминирани со крв и други телесни течности е адекватна и доволна постапка за уништување на ХИВ¹. За ХИВ не постои и не се користи „двојна стерилизација“⁶ или „супер-стерилизација“.

ШТО Е ПРОФЕСИОНАЛНА ПОСТЕКСПОЗИЦИСКА ПРОФИЛАКСА (ПЕП)?

Постекспозициската профилакса (ПЕП) претставува збир од постапки што се преземаат за да се спречи можна инфекција по изложување на ХИВ при контакт со инфицирана крв¹, како и преку незаштитен сексуален однос. На работното место постои можност да дојдете до **ризичен контакт** со потенцијално инфективен материјал², доколку потенцијално инфицираната крв дошла во контакт со вашиот крвоток.

Во Република Македонија постои протокол којшто определува дека вие како **здравствени работници имате право на постекспозициска профилакса при евентуален професионален ризик од инфицирање со ХИВ³**. При професионалното изложување на крв и други потенцијално инфективни течности, неопходно е веднаш да се примени давање на прва помош. Исто така, треба веднаш да го известите претпоставеното лице, да се обратите во соодветна здравствена установа (Универзитетската клиника за инфективни болести и фебрилни состојби) и да се изготви извештај за повреда на работно место².

Секоја професионална експозиција на потенцијална инфекција индивидуално се евалуира од страна на специјалист – инфектолог во однос на потенцијалот за трансмисија на ХИВ. Третманот со ПЕП подразбира отпочнување со земање на антиретровирусни лекови во времетраење од 4 седмици. Профилаксата треба да се отпочне што побргу по изложувањето на ризик, а најдоцна во рок од 72 часа^{1,3}. Студиите покажале дека третманот со **ПЕП може да биде ефикасен и до 80%** во спречување на инфекцијата¹.

Главната цел на ПЕП е да обезбеди максимална супресија на вирусната репликација и да ја спречи или прекине раната инфекција.

КОИ СЕ ПРАВАТА НА ЛУЃЕТО ЗАСЕГНАТИ ОД ХИВ?

Во согласност со Законот за заштита на правата на пациентите, здравствените работници се должни да обезбедат квалитетна и континуирана здравствена заштита на лицата со ХИВ, соодветна на поединечните потреби на пациентот⁴. Во овој закон, се предвидени повеќе начела според кои треба да биде третиран секој пациент.

- **Хуманост, достапност и приватност.** Защитата на правата на пациентите се заснова на начелата на хуманост и достапност, односно почитување на приватноста на личноста и достапност до здравствени услуги на сите пациенти подеднакво (член 3 од Законот за заштита на правата на пациентите)
- **Недискриминација.** Забранета е секаков вид на дискриминација на пациентите, заснована врз пол, раса, боја на кожа, јазик вера, политичко или кое и да е друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство,

материјална положба, потекло по раѓање, сексуална ориентација или кој и да е друг статус, при укажување на здравствената заштита. (член 5 од Законот за заштита на правата на пациентите)

- **Доверливост.** Исто така, пациентот има право на доверливост (тајност) на личните и медицинските податоци. (член 25 од Законот за заштита на правата на пациентите)
- **Право на информација и право на одлучување.** Пациентот треба да биде информиран и да одлучи за преземање на препорачаната медицинска интервенција, сфатена како преглед, третман или друга активност што ја преземате. ХИВ тестирање не може да се направи без претходно добиена согласност и информирање на пациентот. (член 7 од Законот за заштита на правата на пациентите)

Сепак и по повеќе од три децении од појавувањето на ХИВ во светот и во Македонија, помеѓу здравствени-те работници постојат негативни ставови и перцепции кон лицата кои живеат со ХИВ, недоволна информира-ност за ХИВ и СИДА, за начините на пренос на вирусот, третманот и лекувањето и начинот на професионална заштита⁵. Тоа води до нереален страв и предрасуди кои се манифестираат со давање на здравствени услуги со

несоодветен квалитет, а понекогаш и со одбивање на здравствени услуги. Стравувајќи дека воопшто нема да ја добијат здравствената услуга или дека ќе бидат на друг начин дискриминирани, засрамени или етикети-рани, лицата со ХИВ како пациенти честопати не можат слободно и отворено да го обелоденат својот ХИВ ста-тус пред здравствените работници.⁵

Референции:

¹ Прирачник за превенција на професионална експозиција на крвно-преносливи причинители – д-р Милена Стевановиќ, 2009

² Правилник за листата на професионални болести – Службен весник на РМ, бр. 88/04, 2004

³ Упатство за медицинско згрижување при ХИВ инфекција бр. 17-2190/1, Министерство за здравство, 27.02.2013

⁴ Закон за заштита на правата на пациентите – Службен весник на РМ бр. 82/08, 2008

⁵ Истражување на потребите за луѓето што живеат со ХИВ во Македонија – Здружение на граѓани ХЕРА Скопје и Здружение ЗАЕДНО ПОСИЛНИ Скопје, 2014

⁶ Одговор по претставка и ургенција против ПЗУ д-р Анчевски бр. 16-225/2 – Државен санитарен и здравствен инспекторат, 30.01.2013

⁷ UNAIDS Terminology Guidelines - Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS), 2015

Текст: Здружение за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ - ЗАЕДНО ПОСИЛНИ Скопје

Стручна проверка: д-р Милена Стевановиќ

Брошурата е дел од кампања за подигнување на свесноста за ХИВ кај здравствени работници на Здружението за поддршка на лицата што живеат со ХИВ - ЗАЕДНО ПОСИЛНИ Скопје во рамките на регрантовата шема на ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, преку проектот „Превенција на ХИВ и употреба на droги помеѓу граѓаните од пограничните области“ финансиран од Европската Унија.

Содржината на оваа публикација е одговорност само на Здружението за поддршка на лицата што живеат со ХИВ - ЗАЕДНО ПОСИЛНИ Скопје и на ниеден начин не ги одразува ставовите на Европската Унија.

ЗАЕДНО
йосилни

 ХОПС
ОПЦИИ ЗА ЗДРАВ ЖИВОТ СКОПЈЕ